

محورهای بازننگری قانون ثبت اختراعات طرح‌های صنعتی و علائم تجاری

۱. حمایت از اختراعات دفاعی

مقدمه

قانون ثبت اختراعات، طرح‌های صنعتی و علائم تجاری در سال ۱۳۸۶ برای اجرای آزمایشی پنج‌ساله به تصویب رسید. فلسفه تصویب قوانین به‌صورت آزمایشی، آن است که نواقص و اشکالات احتمالی آن قانون در طول اجرای آزمایشی شناسایی شده تا قبل از دائمی شدن رفع گردند. قانون مذکور علیرغم دارا بودن نکات مثبت، اشکالات و خلأهایی دارد. در حال حاضر که بررسی و بازننگری این قانون در قالب طرح و به موازات آن، لایحه «حمایت از مالکیت صنعتی» در دستور کار کمیسیون‌های تخصصی مجلس شورای اسلامی قرار دارد، فرصت مناسبی برای پرداختن به نقاط ضعف و ارائه پیشنهادها برای رفع آنهاست. در این سلسله گزارش‌ها، سعی شده است تا محورهای نیازمند بازننگری و اصلاح در طرح و لایحه «حمایت از مالکیت صنعتی» مورد بررسی قرار گیرد.

تبیین موضوع

آیین‌نامه «ثبت اختراعات و اکتشافات صنعتی - نظامی در جمهوری اسلامی ایران» در اجرای مفاد بند «۵» ماده (۹) اساسنامه مؤسسه آموزشی و تحقیقاتی صنایع دفاعی مصوب ۱۳۷۰/۱۰/۰۸ مجلس شورای اسلامی و به‌منظور حمایت از حقوق مخترعین و مکتشفین صنایع دفاعی، تشویق و گسترش اختراعات و اکتشافات صنایع دفاعی، افزایش بنیه دفاعی و حفظ اسرار صنایع دفاعی در سال ۱۳۸۳ در هیئت امنای مؤسسه تصویب و در تاریخ ۱۳۸۴/۰۹/۲۰ توسط وزیر دفاع و پشتیبانی ابلاغ شد. طبق این آیین‌نامه، هرگاه اختراع و اکتشاف در سازمان‌های دفاعی و یا به سفارش و هزینه آنها ایجاد شده باشد و به‌طور مستقیم یا غیرمستقیم در سیستم‌های دفاعی (سامانه، فناوری، فرآیند و...) قابل استفاده و به‌کارگیری بوده و توان دفاعی و امنیتی کشور را بالا ببرد، اعم از اینکه کاربرد غیردفاعی داشته و یا نداشته باشد، دفاعی محسوب می‌شود^۱ و وظیفه ثبت و صدور گواهی این اختراعات برعهده «دبیرخانه ثبت اختراعات، اکتشافات صنایع دفاعی» در دفتر حقوقی و مالکیت معنوی مؤسسه آموزشی و تحقیقاتی صنایع دفاعی است. برای مخترعین این حوزه نیز حقوق مادی و امتیازاتی از جمله درجه، نشان، ارشدیت، اعطای بورسیه تحصیلی، فرصت‌های مطالعاتی و مزایای مستمر نیز در نظر گرفته شده است.

با این حال، طی بازننگری قانون آزمایشی ثبت اختراعات، طرح‌های صنعتی و علائم تجاری (مصوب سال ۱۳۸۸) و بررسی طرح و لایحه حمایت از مالکیت صنعتی، پیشنهادهای الحاقی و اصلاحی توسط نمایندگان مجلس شورای اسلامی و وزارت دفاع و پشتیبانی نیروهای مسلح مطرح شده است. این پیشنهادها به همراه ملاحظات کارشناسی در جدول ذیل ارائه شده است.

معاونت پژوهش‌های
زیربنایی و امور
تولیدی
دفتر: مطالعات
ارتباطات و
فناوری‌های نوین

مشخصات گزارش

شماره مسلسل:

۲۸۰۱۵۴۴۴

تاریخ انتشار:

۱۳۹۶/۴/۲۰

۱. ماده (۴) آیین‌نامه ثبت اختراعات، اکتشافات صنعتی - نظامی.

جدول پیشنهادهای الحاقی و اصلاحی در خصوص اختراعات دفاعی طی بازنگری قانون ثبت اختراعات

ماده/ بند الحاقی و اصلاحی	پیشنهاددهنده	متن پیشنهاد	ملاحظات کارشناسی
تبصره ماده (۱۴۰) طرح «حمایت از مالکیت صنعتی»	کمیسیون حقوقی و قضایی	گواهینامه اختراع دفاعی با همکاری وزارت دفاع و پشتیبانی نیروهای مسلح و مرجع ثبت صادر می‌شود. فرآیند ثبت اختراعات دفاعی و نحوه همکاری مراجع مذکور براساس آیین‌نامه‌ای که ظرف مدت سه‌ماه از ابلاغ این قانون، با همکاری وزارت دفاع و پشتیبانی نیروهای مسلح و مرجع ثبت تهیه می‌شود و به تصویب هیئت وزیران می‌رسد.	مرجع ثبت مالکیت صنعتی، مسئول ثبت و صدور گواهینامه اختراعات قابل ثبت (قابل افشا) و مؤسسه آموزشی و تحقیقاتی صنایع دفاعی نیز مسئول ثبت و صدور گواهینامه اختراعات دفاعی (غیر قابل افشا) می‌باشد. لذا به دلیل ماهیت محرمانه بودن اختراعات دفاعی، حمایت مستقل از این اختراعات ضروری بوده و بنابراین همکاری دو مرجع ثبت موضوعیت ندارد.
اصلاح تبصره ماده (۱۴۰) طرح «حمایت از مالکیت صنعتی»	وزارت دفاع و پشتیبانی نیروهای مسلح	گواهینامه اختراع دفاعی توسط وزارت دفاع و پشتیبانی نیروهای مسلح و با همکاری مرجع ثبت صادر می‌شود. فرآیند ثبت اختراع دفاعی و نحوه همکاری مراجع مذکور براساس آیین‌نامه‌ای است که ظرف مدت سه ماه پس از ابلاغ این قانون، توسط وزارت دفاع و پشتیبانی نیروهای مسلح و با همکاری مرجع ثبت تهیه شده و به تصویب هیئت وزیران می‌رسد.	
الحاق تبصره به ماده (۴) قانون ثبت اختراعات	وزارت دفاع و پشتیبانی نیروهای مسلح	اختراعات نظامی از شمول این قانون مستثنا بوده و در مرجع خاصی که در وزارت دفاع و پشتیبانی نیروهای مسلح تعیین شده است، به ثبت می‌رسد. اختراعات ثبت شده در آن مرجع، مشمول حمایت‌های این قانون است.	از شرط‌های مهم ثبت و حمایت از اختراعات تحت قانون ثبت اختراعات، افشای مؤثر اطلاعات موجود در تقاضانامه اختراعات است. بنابراین اختراعات دفاعی به دلیل محرمانه بودن، قابلیت ثبت به‌عنوان اختراع در قانون مذکور نداشته و به تبع آن مشمول سایر مواد این قانون از جمله مجوز بهره‌برداری اجباری و حمایت‌های در نظر گرفته در این قانون نیز نمی‌باشند.
الحاق تبصره به بند «۳» ماده واحده لایحه حمایت از مالکیت صنعتی		مجاز بهره‌برداری اجباری از اختراعات موضوع این قانون برای سازمان‌های دفاعی، توسط وزارت دفاع و پشتیبانی نیروهای مسلح صادر می‌شود.	

جمع‌بندی و پیشنهاد

اختراعات بخش نظامی و دفاعی، به دلیل محرمانه بودن و لزوم عدم افشا برای عموم، به نظام حقوقی خاص برای حمایت از مالکیت فکری مخترعان نیاز دارند. از این رو، حمایت از اختراعات دفاعی در بازنگری قانون ثبت اختراعات، طرح‌های صنعتی و علائم تجاری به دلایلی از جمله موارد زیر توجیهی ندارد:

- اختراعات دفاعی به دلیل محرمانه بودن، یکی از شروط مهم جهت ثبت اختراع (یعنی افشای مؤثر) را ندارد و بنابراین از دامنه شمول قانون ثبت اختراعات و مزایای آن خارج است.

- در قانون ثبت اختراعات، طرح‌های صنعتی و علائم تجاری، مدت حمایت از اختراعات، ۲۰ سال عنوان شده است، در حالی که ممکن است مدت حمایت از اختراعات دفاعی کمتر (به دلیل سرعت پیشرفت‌های فناورانه در این حوزه) یا بیشتر (به دلیل پیچیدگی بیشتر اختراعات این حوزه) باشد.

- جهت رسیدگی به اختلافات مالکیت صنعتی، کمیسیون رسیدگی متشکل از رئیس مرجع ثبت و غیره در قانون پیش‌بینی شده است، در حالی که بررسی اختراعات دفاعی در چنین کمیسیونی، سبب افشای اطلاعات آن شده و همان‌طور که اشاره شد، این موضوع در تضاد با محرمانه بودن اختراعات دفاعی است.

- در صورتی که اختراع دارای کارکرد دوگانه دفاعی و غیردفاعی باشد، می توان جنبه غیردفاعی آن را در اداره مالکیت صنعتی و براساس قوانین عام اختراع ثبت کرد و بخش دفاعی آن را هم طبق آیین نامه ثبت اختراعات، اکتشافات صنعتی نظامی به ثبت رساند.

در نهایت اینکه اختراعات دفاعی، مصداقی بارز از اسرار نظامی هستند و به همین جهت پیشنهاد می شود برای استمرار امنیت و اقتدار کشور، اطلاعات این نوع اختراعات محرمانه مانده و تقاضانامه ها طبق مقررات و سیستم خاصی (که هم اکنون در کشور وجود دارد)، رسیدگی و ثبت جداگانه داشته باشند.^۱ همچنین هرگونه پیشنهاد الحاقی یا اصلاحی درخصوص اختراعات دفاعی به جای طرح در بازنگری قانون ثبت اختراعات، طرح های صنعتی و علائم تجاری، در آیین نامه «ثبت اختراعات و اکتشافات صنعتی - نظامی در جمهوری اسلامی ایران» که مسئولیت تدوین آن را مؤسسه آموزشی و تحقیقاتی صنایع دفاعی برعهده دارد، مطرح شود.